

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΥΠΟ

ΒΑΣ. ΔΑΜΑΛΑ

I

Οὐδείς ἀμφισβητεῖ τὰ μεγάλα ὠφέλη τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Οἱ ἱστορικοὶ παρετήρησαν ὅτι δὲν πρόκειται μόνον περὶ οἰκονομικῶν ὠφελημάτων, ἀλλὰ γενικωτέρων τοιοῦτων σχέσιν ἐχόντων μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικὰ ὠφέλη ταῦτα ὁυνάμεθα νὰ παρουμεν σιᾶσωμεν σχηματικὰ εἰς δύο κατηγορίας.

1. Χάρις εἰς τὰς διεθνεῖς ἀνταλλαγὰς μίᾳ χώρᾳ προμηθεύεται ἀγαθὰ τῶν ὁποίων ἡ παραγωγή εἶναι ἀδύνατος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους της. Παρετηρήθη πλειστάκις ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ δὲν φυτεύει εἰς οἰανδῆποτε χώραν τὴν ἐλσίαν της.

2. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ παραγωγή ἐνὸς ἀγαθοῦ εἶναι δυνατὴ ἐντὸς τῆς χώρας, τὸ ὕψος τοῦ κόστους καθιστᾷ ἀντιοικονομικὴν τὴν παραγωγήν. Πράγματι, ἐὰν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς εἶναι λίαν ὕψηλόν, ἡ χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰσαγάγῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἀγαθόν.

Εἶναι γνωστὴ, διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ παρατήρησις τοῦ Adam Smith : «Τὸ ἔμβλημα κάθε συνετοῦ οἰκογενειάρχου εἶναι ὅτι ποτὲ δὲν θὰ κατασκευάσῃ εἰς τὸν οἶκον του ἕν ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον στοιχίζει ὀλιγώτερον νὰ ἀγορασθῇ παρὰ νὰ κατασκευασθῇ».

Τὴν ἀντίληψιν ταύτην, κατ' ἀναλογίαν, ἐφαρμόζει ὁ Smith καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς χώρας : «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι σῶφρον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς οἰκογενείας δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀφροσύνη εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς Μεγάλῃς Αὐτοκρατορίας».

Τοιουτοτρόπως βλέπομεν ὅτι ἡ βᾶσις τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν εἶναι ἡ μὴ δυνατότης παραγωγῆς ἐνὸς ἀγαθοῦ καὶ ἡ περίπτωσις μεγάλῃς διαφορᾶς κόστους. Ἀλλωστε ἡ διαφορὰ τοῦ κόστους παραγωγῆς εἶναι ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἐπαγγελματικὴ εἰδικοποίησις ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφάς. Ἐκαστος εἰδικοποιεῖται εἰς ἕν ἐπάγγελμα, εἰς μίαν οἰκονομικὴν δραστηριότητα, βάσει τῆς κλίσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἱκανοτήτων του. Χάρις εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν εἰδικοποίησιν ἐπιτυγχάνεται σοβαρὰ αὔξησις τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως μείωσις κατὰ μονάδα τοῦ κόστους.

Δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀντιληφθῶμεν ποία προσπάθεια θὰ ᾔτο ἀπαραίτητος εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπῆρχεν εἰδικοποίησις καὶ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἕκαστος θὰ προσεπάθει νὰ παράγῃ ὁ ἴδιος ἅπαντα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγαθῆ.

Τοιαύτη εἶναι, ἐν ὀλίγοις, ἡ ἀρχὴ τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Δυστυχῶς ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ βάσεως ἀμφισβητήσιμου καὶ σφαλερᾶς. Οἱ κλασικοί, οἵτινες εἶναι οἱ ἰδρυταὶ τῆς θεωρίας ταύτης, ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ καθαρὸς ἀντιπραγματισμὸς. Ἡ ἀντίληψις μάλιστα εὐρίσκει πολλάκις ὑπερασπιστὰς καὶ μέχρι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, παρὰ τὴν αὐστηροτάτην κριτικὴν, ἣν κατ' ἐπὶ νάληψιν ὑπέστη.

Χαρακτηριστικαὶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ D. Ricardo : «Ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος ἐπροτιμήθησαν, γενικῶς, ὡς μέσα ἀνταλλαγῶν καὶ εὐρίσκονται, χάρις εἰς τὸν διεθνή ἀνταγωνισμόν, διανεμημένοι μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς γῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου, ὅπως αὐτὰι θὰ ὑπῆρχον εἰς τὴν περίπτωσιν μὴ ὑπάρξεως χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἐφόσον αἱ ἀνταλλαγαὶ ἤθελον ἔχει χαρακτήρα ἀντιπραγματισμοῦ».

«Ὁλόκληρον τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐμφανίζεται ἐν τελευταία ἀναλύσει ὡς ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων. Τὸ νόμισμα δὲν εἶναι παρὰ τὸ μέσον καὶ τὸ μέτρον ὅπερ χρησιμεύει ἵνα γίνῃ προσδιορισμὸς τῶν ἀνταλλασσομένων ποσοτήτων ἀγαθῶν».

Τοιαῦται εἶναι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ricardo, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ νομίσματος εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις συναντῶμεν καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ J. B. Say. «Τὸ χρῆμα δὲν ἐκπληροῖ παρὰ μίαν μεταβατικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν διπλὴν τοιαύτην ἀνταλλαγὴν. Ὅταν ὁ καθεὶς ἐπώλησε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον παρήγαγε καὶ ἠγόρασε τὸ ἀντικείμενον ὅπερ ἐπιθυμεῖ νὰ καταναλώσῃ, ἀποδεικνύεται ὅτι πάντοτε ἐπληρώθησαν τὰ προϊόντα δι' ἄλλων προϊόντων».

Εἶναι ὅθεν προφανὲς ὅτι, κατὰ τοὺς κλασικοὺς, τὸ διεθνὲς ἐμπόριον δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἀντιπραγματισμὸς. Τὸ νόμισμα εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν δὲν ἔχει παρὰ τὸν ρόλον τοῦ διαμέσου, ὅπερ ἀπλῶς διευκολύνει τὰς ἀνταλλαγάς,

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρας θεωρίας διὰ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, κατὰ τοὺς κλασικοὺς, τοῦτο δικαιολογεῖται λόγῳ τῆς ὑφισταμένης διαφορᾶς εἰς τὴν μετακίνησιν τῶν μέσων παραγωγῆς. Ἡ σκέψις εἶναι ἡ ἀκόλουθος : Ἐάν ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὴν πα-

παραγωγικότητα μεταξύ δύο ἐπαρχιῶν τῆς ἰδίας χώρας, τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐργάται καὶ τὸ κεφάλαιον, μετακινοῦνται εὐκόλως ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐπαρχίας πρὸς τὴν ἄλλην, ἥτις παρουσιάζει πλεονεκτήματα εἰς τὴν παραγωγήν, ἕως ὅτου ἐπέλθῃ σχετικὴ ἐξίσωσις εἰς τὸ κόστος παραγωγῆς τῶν δύο ἐπαρχιῶν.

Ἀντιθέτως εἰς τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον παραμένει πάντοτε διαφορὰ εἰς τὴν παραγωγικότητα. Ἡ μετακίνησις τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας ἀπὸ μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην παρουσιάζει πλείστας θύσας δυσκολίας. Κατὰ συνέπειαν παραμένει πάντοτε μία μεγάλη διαφορὰ εἰς τὸ κόστος παραγωγῆς καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς διεθνοῦς ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν.

Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ ἀνάγκη ἰδιαιτέρας θεωρίας τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Ἀπομένει νὰ ἐξηγηθῇ ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἡ ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπάρχωσι πλεονεκτήματα ὑπὲρ ὅλων τῶν χωρῶν, αἵτινες μετέχουσι εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Τὴν ἐξήγησιν ταύτην προσεπάθησε νὰ δώσῃ ὁ Ricardo διὰ τῆς θεωρίας τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

II. Ἡ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ κόστους τοῦ Ricardo

Ἐξετέθη προηγουμένως ὅτι ἡ βάσις τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἐξ αὐτῆς προκύπτουσα ὠφέλεια. Ὅταν ἓν ἄτομον ἀσχολεῖται εἰς μίαν οἰκονομικὴν δραστηριότητα, ἥτις εἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν κλίσιν καὶ τὰ φυσικὰ του χαρίσματα ἢ ἀπόδοσις, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας, αὐξάνει εἰς ἄξιον λόγου βαθμόν. Κατόπιν ὅμως τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικοποιήσεως εἰς τὴν παραγωγήν καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐργασίας, ἡ παραγωγή παύει νὰ εἶναι ἄμεσος καὶ γίνεται ἔμμεσος. Ἐκαστος δὲν παράγει διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγοράν. Κατὰ συνέπειαν ἡ παραγωγή διενεργεῖται ἵνα διατεθῇ εἰς τὴν ἀγοράν. Χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην ἐπιτυγχάνεται μεγίστη ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν μετὰ ἐλαχίστην προσπάθειαν. Αἱ καθημεριναὶ παρατηρήσεις πείθουν περὶ τῆς βασιμότητος τῆς ἀντιλήψεως ταύτης. Ἐχομεν ἄλλωστε καὶ τὸ κλασσικὸν παράδειγμα τοῦ A. Smith διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ ἐργοστάσιον βελονῶν, χάρις εἰς τὴν εἰδικοποίησιν τῆς παραγωγῆς. Ἀπομένει ὅμως νὰ ἐξετασθῇ ποῖα εἶναι τὰ ὅρια τῆς εἰδικοποιήσεως καὶ ποῖον εἶναι τὸ κριτήριον ὅπερ πρέπει νὰ ἀκολουθηθῇ. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἀκριβῶς μᾶς ὑπόσχεται ἡ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

Εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν μία χώρα δὲν δύναται νὰ

παράγῃ ἓν ἀγαθόν, ἡ ἀπόκτησις τούτου διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν εἶναι ἡ μόνη λύσις. Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἰδία λύσις, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ παραγωγή τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι μὲν δυνατὴ, ἀλλὰ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς εἶναι προφανῶς ὑπερβολικόν. Ἐφόσον ὁμως κατερχόμεθα τὴν κλίμακα τοῦ κόστους παραγωγῆς τότε τίθεται ζήτημα καθορισμοῦ τοῦ σημείου ἐπὶ τοῦ ὁποίου δεόν νὰ λάβῃ χώραν ὁ διαχωρισμὸς τῆς εἰδικοποιήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας.

Καὶ ὁλόκληρος ἡ δυσκολία συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς εἰδικοποιήσεως. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ Ricardo ὑπερασπίζεται τὸν διεθνῆ καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, ὅχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ἀπολύτου διαφορᾶς κόστους, ἀλλὰ καὶ σχετικῆς τοιαύτης. Κατὰ τὸν Ricardo τὸ διεθνὲς ἐμπόριον παρουσιάζει πλεονεκτήματα ἀσφαλῆ ἐφόσον ὑπάρχει σχετικὴ διαφορὰ εἰς τὸ κόστος παραγωγῆς.

Τὸ παράδειγμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ θεωρία τοῦ Ricardo εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Εἰς τὴν Πορτογαλίαν ἡ παραγωγή μιᾶς ὀρισμένης ποσότητος ὑφάσματος ἀπαιτεῖ ἐργασίαν 90 ἡμερῶν. Μιᾶς ὀρισμένης ποσότητος οἴνου 80 ἡμερῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰ ἴδια ἀγαθὰ ἵνα παραχθοῦν ἀπαιτοῦν, ὁ μὲν οἶνος ἐργασίαν 120 ἡμερῶν, τὸ δὲ ὕφασμα 100 ἡμερῶν.

Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ κόστος παραγωγῆς εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερον καὶ διὰ τὰ δύο ἀγαθὰ, ἡ σχετικὴ διαφορὰ ὁμως δὲν εἶναι ἡ ἰδία. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ παραγωγή τοῦ ὑφάσματος ἀπαιτεῖ 10 ἐπὶ πλέον ἡμέρας ἐργασίας, δηλαδὴ ἡ διαφορὰ ἀνέρχεται εἰς 11%. Ἀντιθέτως ἡ παραγωγή τοῦ οἴνου εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον 40 ἡμέρας, δηλαδὴ πρόκειται περὶ κόστους ὑψηλοτέρου κατὰ 50% τοῦ κόστους τῆς Πορτογαλίας.

Ἡ σύγκρισις αὕτη δεικνύει σαφῶς ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει συμφέρον εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ οἴνου. Ἐπομένως τὴν παραγωγὴν ταύτην πρέπει νὰ ἀποφύγῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο διὰ τῆς μεθόδου τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Ἐάν, κατὰ συνέπειαν, ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἀγγλία εἰδικοποιεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς εἰς τὸ ὕφασμα, ἔχει συμφέρον νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀνταλλαγὴν ὑφάσματος ἔναντι οἴνου. Ἐφόσον τὸ ὕφασμα κοστίζει εἰς τὴν Ἀγγλίαν 100 ἡμέρας ἐργασίας, εἶναι προφανές ὅτι κερδίζει 20 ἡμέρας ἐργασίας, αἵτινες ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ οἴνου. Ἡ Πορτογαλία ἐπίσης κερδίζει ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἐφόσον δίδει οἶνον ἔχοντα κόστος παραγωγῆς 80 ἡμερῶν καὶ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα ὕφασμα, τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγή θὰ ἐκόστιζεν 90 ἡμέρας.

Ἡ ἀνάλυσις αὕτη φανερώνει σαφῶς τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ διὰ τὰς δύο χώρας. Ἀπομένει ὁμῶς νὰ προσδιορισθῇ τὸ ποσοστὸν τῆς ἀνταλλαγῆς ἐκάστου ἀγαθοῦ. Πρὸς ἀπλοποίησιν τοῦ συλλογισμοῦ ἀπεδέχθημεν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀνταλλαγῆς μιᾶς μονάδος ὑφάσματος ἔναντι μιᾶς μονάδος οἴνου. Ἀλλὰ τὸ ποσοστὸν ἀνταλλαγῆς δύναται νὰ μεταβληθῇ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι ἡ διακύμανσις τῆς ἀνταλλασσομένης ποσότητος πρέπει νὰ παραμένῃ ἐντὸς δύο περιθωρίων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπάρχῃ κέρδος ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ διὰ τὰς δύο χώρας. Ἄλλως τὸ διεθνὲς ἐμπόριον δὲν θὰ εἶχε πλεονεκτήματα παρὰ διὰ μίαν μόνον χώραν. Ἡ Ἀγγλία, ἐπὶ παραδείγματι, πρέπει νὰ δεχθῇ ἀνταλλαγὴν μιᾶς μονάδος οἴνου ἔναντι ὀλιγώτερον τῆς 1,20 μονάδος ὑφάσματος, διότι ἐὰν ἔδιδε 1,20 μονάδος ὑφάσματος, ἔναντι μιᾶς μονάδος οἴνου, ὀλόκληρον τὸ κέρδος θὰ ἦτο ὑπὲρ τῆς Πορτογαλίας καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ εὕρισκετο εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν ὥς εἰς τὴν περίπτωσιν ἀπ' εὐθείας παραγωγῆς τῶν δύο ἀγαθῶν. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ κέρδος καὶ διὰ τὰς δύο χώρας, μία μονάδα οἴνου πρέπει νὰ ἀνταλλαγῇ ἔναντι ὀλιγώτερον τῆς 1,20 μονάδος ὑφάσματος.

Ἄλλ' ἡ εἰδικοποίησις τῆς παραγωγῆς βάσει τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος καταλήγει εἰς ἓν παράδοξον. Εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας 100 Ἀγγλῶν δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ ἔναντι προϊόντος ἐργασίας 80 Πορτογάλων. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ricardo εἶναι ὅτι τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς φύσεως τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Ἐντὸς τῆς ἰδίας χώρας ἡ ἐργασία 100 ἐργατῶν δὲν δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ ἔναντι 80 ἄλλων. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου τὸ γεγονός εἶναι σύνηθες. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου προέρχεται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς μετακινήσεως εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς: ἐργασία καὶ κεφάλαιον μετακινουῦνται εὐκόλως καὶ οὕτω ἐπέρχεται σχετικὴ ἐξίσωσις. Ἀντιθέτως ἡ μετακίνησις ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς παρουσιάζει δυσχερείας καὶ οὕτω ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ παραγωγικότητος, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν διαφορὰν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν. Τὴν διαφορὰν ταύτην μεταξὺ τῶν δύο περιπτώσεων ὑπογραμμίζει σαφῶς ὁ Ricardo.

«Μία τοιαύτη ἀνταλλαγὴ δὲν εἶναι δυνατὴ μεταξὺ τῶν προσώπων τῆς ἰδίας χώρας. Δὲν ἀνταλλάσσεται ἡ ἐργασία 100 Ἀγγλῶν ἔναντι 80 ἐτέρων Ἀγγλῶν. Τὸ προϊόν ὁμῶς τῆς ἐργασίας 100 Ἀγγλῶν δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ ἔναντι τοῦ προϊόντος ἐργασίας 80 Πορτογάλων, 60 Ρώσων ἢ 120 Ἀσιατῶν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν εὐ-

κολίαν μετὰ τῆς ὁποίας τὸ κεφάλαιον μετακινεῖται ἐντὸς τῆς χώρας καὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐπαρχίας εἰς τὴν ἄλλην διὰ τὰ εὖρη ἐπικερδῆ ἐπιζείρησιν καὶ εἰς τὰς δυσκολίας τῆς μετακινήσεως ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην».

Ἡ θεωρία τοῦ Ricardo προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὴν ἐξήγησιν ἐνὸς φαινομένου λίαν παραδόξου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐκάστη χώρα ὅταν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸ ἀπόλυτον κόστος ἀλλὰ τὸ σχετικόν. Ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται διὰ συγκρίσεως τοῦ κόστους τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπερ λαμβάνει τὴν θέσιν ἄλλου ἔχοντος κόστος ὑψηλότερον. Ἡ προσοχὴ συγκεντροῦται εἰς τὸ κόστος παραγωγῆς τοῦ ἀγαθοῦ ὅπερ πρόκειται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον πληρωμῆς διὰ τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον εἰσάγεται ἐξ ἄλλης χώρας.

Παρατηρεῖται γενικῶς ὅτι ὁ προσανατολισμὸς τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ εἰδικοποίησις συντελεῖται βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς μειώσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ὁ συλλογισμὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ εἰς τὴν περίπτωσηιν ἀπολύτου διαφορᾶς εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, μετὰ τὴν διάκρισιν ὅτι κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ricardo τὸ διεθνὲς ἐμπόριον εἶναι δυνατόν καὶ ἡ διεθνὴς κατανομὴ ἐργασίας ἐπωφελὴς ἔστω καὶ ἂν μία χώρα ἔχει μειονεκτήματα εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν δύο ἀγαθῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅπως ἡ διαφορά κόστους τῶν δύο ἀγαθῶν ὅταν εἶναι τῆς ἰδίας ἀναλογίας.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ ὁ Ricardo ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἐργατῶν, οἵτινες γνωρίζουσι καλῶς τὴν κατασκευὴν πέλων καὶ ὑποδημάτων, ἀλλ' οἵτινες ἔχουσι συμφέρον νὰ εἰδικοποιηθῶσι καὶ ὁ καθεὶς νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὴν παραγωγὴν ἐνὸς ἰδίου ἀγαθοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ χάρις εἰς τὴν εἰδικοποίησιν δύναται νὰ αὐξηθῇ ἐπαρκῶς ἡ παραγωγὴ τῶν δύο ἀγαθῶν.

Αὕτη ἐν συντομίᾳ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ἣτις ἐκτελεῖ τὴν βάσιν τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἡ λογικὴ βάσις φαίνεται ἀναμφισβήτητος. Ἡ εἰδικοποίησις καὶ ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς ἐκδηλώσεις ἔχει ὡς βάσιν τὴν σύγκρισιν τοῦ κόστους.

Δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἷς διάσημος δικηγόρος εἶναι συγχρόνως καὶ ἄριστος δακτυλογράφος. Τὸ συμφέρον τοῦ ὅμως ἐπιβάλλει τὴν ἀποκλειστικὴν του ἀπασχόλησιν μετὰ τὴν δικηγορίαν καὶ τὴν πρόσληψιν μιᾶς δακτυλογράφου, διότι ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας του ὡς δικηγόρου εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα. Τὸ αὐτὸν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν ἔμπορον, τὸν τραπεζίτην κτλ. Ἐκαστον πρόσωπον ἔχει συμφέρον νὰ συγκεντρώσῃ τὰς προσπάθειάς

του εἰς τὴν ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποῖαν ἔχει μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἄλλας.

Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι ἡ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ἡ εἰ-
δικοποίησις καὶ γενικῶς ἡ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου δὲν ἔχουν
βαθυτέραν ἔννοιαν ἄνευ τῆς πραγματοποιήσεως ὀρισμένων προῦπο-
θέσεων, τὰς ὁποίας καλὸν εἶναι νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἀμέσως.

1. Ζήτημα πωλήσεως τῶν ἀγαθῶν δὲν ὑφίσταται. Τὰ ἐμπορεύ-
ματα ἀνταλλάσσονται ἔναντι ἄλλων ἐμπορευμάτων καὶ δὲν ὑπάρχει
κίνδυνος μὴ διαθέσεως αὐτῶν. Βεβαίως ἡ ὕπαρξις τοῦ νομίσματος
διαχωρίζει τὴν πώλησιν καὶ ἀγορὰν καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγμα-
τικότητα ἀντιπραγματισμός, κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως ταύτην τὸ νόμι-
σμα θεωρεῖται ἀπλοῦν μέσον ἀνταλλαγῆς, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι
ἡ διευκόλυνσις τῶν ἀνταλλαγῶν.

Καὶ ὅμως ὀλίγων στιγμῶν σκέψεις δύνανται νὰ μᾶς πείσουν δι-
ὴ ἀντίληψις αὕτη δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐὰν
δὲ αἱ διάφοροι χῶραι δὲν ἠκολούθησαν τὰ συμπεράσματα τῆς θεω-
ρίας τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, δηλαδὴ πολιτικὴν τῶν ἐλευθέρων ἀνταλ-
λαγῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀντιστρόφως, ἠκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν
τὴν ὁδὸν τοῦ προστατευτισμοῦ τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰς δυσκολίας
τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ διάθεσις τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Ἐὰν ἡ
διάθεσις τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς δὲν παρουσίαζε δυσκολίας, ὁ προ-
στατευτισμός, ἡ μέθοδος αὕτη τῆς μονοπωλήσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀ-
γορᾶς, οὐδὲνα λόγον θὰ εἶχε.

2. Ἡ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου δὲν κάμνει οὐδεμίαν διά-
κρισιν μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν ἀγαθῶν. Βιομηχανικὰ
προϊόντα καὶ γεωργικὰ τοιαῦτα τίθενται εἰς ἴσην μοῖραν. Τὸ μόνον
κριτήριον εἶναι τὸ τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἄλλα κριτήρια, ὡς ἡ
διαφορὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τιμῶν, ἡ διαφορὰ ἐλαστικότητος κ.τ.λ.,
δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν.

Κυρίως ὅμως ἡ βασικὴ ὑπόθεσις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνoῦς ἐμ-
πορίου εἶναι ἡ ὕπαρξις οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Δὲν ὑπάρχουσι διὰ
τὴν θεωρίαν ταύτην οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι καὶ οἰκονομικαὶ κρίσεις.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχικὴ βάσις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου,
τῆς ὁποίας ἀπομένει νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν συ-
στηματοποίησιν.

III. Ἡ ἐξέλιξις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου

Ἡ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου ἐκτεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ricardo
βάσει τῆς ἀντιλήψεως τοῦ συγκριτικοῦ κόστους εὔρε σπουδαῖον συ-

νεχιστὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ φιλοσόφου καὶ οἰκονομολόγου Stuart Mill.

Ὁ Stuart Mill προσεπάθησε νὰ συνδέσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους μὲ τὸν μηχανισμόν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Εἰς τὴν ἐργασίαν του ταύτην ὁ Mill κατέληξε εἰς τὴν γνωστὴν θεωρίαν «τῶν διεθνῶν ἀξιών».

Πρόκειται περὶ προσπάθειας ἵνα προσδιορισθῇ τὸ ποσοστὸν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ θεωρία αὕτη ἐπονομάζεται ὁ μηχανισμός τῶν διεθνῶν ἀξιών.

Διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ θεωρία αὕτη δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν ἀντίληψιν τῶν κλασικῶν, βάσει τῆς ὁποίας, τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς προσδιορίζει τὴν τιμὴν τοῦ ἀγαθοῦ. Δύναται ὁμῶς νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς προσδιορίζει τοὺς ὅρους τῆς προσφορᾶς τῶν ἀγαθῶν. Ἐπομένως ἀπομένει ἡ ζήτησις ἣτις ἔχει σχέσιν μὲ τὴν χρησιμότητα τοῦ ἀγαθοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Mill θέλει τὰς διεθνεῖς ἀνταλλαγὰς νὰ τὰς βασίσῃ ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Ἀναφορικῶς μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ἡ ἀντίληψις τοῦ Mill δὲν διαφέρει ἐκείνης τοῦ Ricardo. Ἡ προσπάθειά του συνίσταται εἰς τὸ νὰ παρουσιάσῃ κάποιαν ἀκρίβειαν εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Κατὰ τὸν Mill εἰς τὴν περίπτωσιν ἀνταλλαγῆς δύο ἀγαθῶν μεταξὺ δύο χωρῶν, ὡς βάσις πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ ἐξαγόμενον ἀγαθόν, ὅπερ χρησιμεύει ὡς μέσον πληρωμῆς καὶ καλύπτει τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων.

Ἐάν, κατὰ συνέπειαν, τεθῇ τὸ ἐρώτημα ποῖον εἶναι τὸ κόστος ἐνὸς εἰσαγομένου ἀγαθοῦ, ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κόστος τοῦ ἐξαγομένου ἀγαθοῦ, ὅπερ δίδεται ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς. Καὶ ὁ Stuart Mill ὑπογραμμίζει ὅτι «εἰς κάθε χώραν ἡ ἀξία ἐνὸς εἰσαγομένου ἐμπορεύματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος ἔναντι τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγή. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ ἀξία τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ὅρους ἀνταλλαγῆς μεταξὺ μιᾶς χώρας καὶ τῆς ἄλλης».

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὅρους ἀνταλλαγῆς κατὰ τὸν Mill, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζήτησιν καὶ προσφορὰν. «Πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ καταφύγωμεν, ὡς ἐκάμαμεν εἰς παρομοίαν δυσκολίαν, εἰς ἓνα ἀνώτερον νόμον, ἐκείνον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἐκεῖ θὰ εὑρωμεν ἀκόμη τὴν λύσιν τῆς δυσκολίας».

Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην ὁ Mill ἐξετάζει τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν, λαμβάνων παράδειγμα παραπλήσιον ἐκείνου τοῦ Ricardo. Τὸ παράδειγμα τοῦ Mill εἶναι τὸ ἀκόλουθον:

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ μιᾶς ἡμέρας ἐργασίας δύνανται νὰ κατασκευασθοῦν 10 γιάρδες ὑφάσματος ἢ 15 γιάρδες λινοῦ. Εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ μιᾶς ἡμέρας ἐργασίας δύνανται νὰ κατασκευασθοῦν 10 γιάρδες ὑφάσματος ἢ 20 γιάρδες λινοῦ. Πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ πῶς θὰ γίνῃ ὁ διεθνὴς καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἐπὶ ποίου ἀντικειμένου θὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ ἐκάστης χώρας.

Βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ἡ Ἀγγλία ἔχει συμφέρον νὰ ἀσχοληθῇ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν κατασκευὴν ὑφάσματος καὶ ἡ Γερμανία μὲ τὴν κατασκευὴν λινοῦ. Ἀπομένει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοστοῦ ἀνταλλαγῆς καὶ ὁ Mill κάμνει διαφόρους ὑποθέσεις ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὸ πρόβλημα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι ἀπροσδιόριστον καὶ ἐπιδέχεται πολλὰς λύσεις ἐντὸς τῶν δύο περιθωρίων ἅτινα καθορίζονται ἐκ τοῦ κόστους παραγωγῆς ὁ Mill καταλήγει ὡς ἑξῆς: «Ἐφόσον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῇ γενικὸς κανὼν εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ μέσα τῶν καταναλωτῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἐκ τῶν προτέρων κατὰ ποίαν ἀναλογίαν θὰ γίνῃ ἡ ἀνταλλαγή τῶν δύο ἀγαθῶν».

Ἡ διαπίστωσις αὕτη δὲν παρεμποδίζει βεβαίως τὸν Mill νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων ἐντὸς τῶν ὁποίων δύνανται νὰ συντελεσθῇ ἡ ἀνταλλαγή τῶν δύο ἀγαθῶν. «Γνωρίζομεν ὅτι τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείονται αἱ μεταβολαὶ εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ κόστους παραγωγῆς ἐντὸς τῆς μιᾶς χώρας καὶ τῆς ἄλλης».

Γνωρίζομεν, βεβαίως, ὅτι τὰ ὅρια εἶναι τὸ κόστος παραγωγῆς, ποῖα ὅμως ἐκ τῶν δύο χωρῶν ἤθελεν ἀποκομίσει μεγαλύτερα ὠφέλη ἐκ τῆς πράξεως εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ. Ὑπάρχει μάλιστα λέγει ὁ Mill καὶ τὸ ἐνδεχόμενον, ὥστε τὸ σύνολον τοῦ κέρδους ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς νὰ καρπωθῇ μία ἐκ τῶν δύο χωρῶν. «Δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν μίαν ἄκραιν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἅπαντα τὰ ὠφέλη ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς ἤθελε καρπωθῇ μία μόνον χώρα, χωρὶς ἡ ἄλλη νὰ κερδίσῃ τίποτε ἀπολύτως».

Τοιοῦτο εἶναι τὸ συμπέρασμα μιᾶς μακρᾶς ἀναλύσεως τοῦ Mill. Φαίνεται ὅτι δὲν ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ Mill ἡ φύσις τοῦ προβλήματος καὶ κατεβλήθη ἄκαρπος προσπάθεια προσδιορισμοῦ ἐνὸς προβλήματος τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι ἀπροσδιόριστον. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ Mill πρὸ τῆς δυσκολίας νὰ καταλήξῃ εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῶν ὠφελιμάτων ἣτις προκύπτει ἐκ τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ ἐργασίας, καταφεύγει εἰς τὴν ἠθικὴν μέθοδον καὶ τὰς συστάσεις.

«Μὲ ὅλα ταῦτα θὰ ᾔτο συμφέρον τῆς ἰδίας Γερμανίας νὰ κρα-

ἡ ὀλίγον παρακάτω τὴν τιμὴν τοῦ λινοῦ παρ' ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν κατασκευασθῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ χάσῃ τὴν γλικὴν ἀγοράν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἐν μικρὸν ἐξονέκτημα ἐκ τοῦ ἐμπορίου τούτου, ἔστω καὶ ἐὰν τοῦτο ἤθελεν εἶ-
· πολὺ μικρόν».

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀνωτέρω κειμένων ἀποδεικνύει σαφῶς ὅτι ὁ II δὲν κάμνει νέαν ἀπόδειξιν καὶ δὲν προσθέτει τίποτε τὸ θετικὸν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ricardo, ὅστις παρουσίασε μόνον τὴν θεωρίαν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, χωρὶς νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ πῶς πρόκειται γίνῃ ἡ διανομὴ τῶν ὠφελημάτων, ἅτινα προκύπτουν ἐκ τῆς αὐξή-
ως τῆς παραγωγῆς κατόπιν τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῆς ἐρ-
χίας.

Σειρὰ ὁλόκληρος οἰκονομολόγων ἡσχολήθη μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Μερικὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων, ἅτινα πρέπει νὰ ἀνα-
· ῖρωμεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν εἶναι τῶν Cairnes, Alfred Mar-
shall, Bastable, Edgeworth, Taussig, Ohlin, Viner καὶ Haberler.

Εἶναι γεγονὸς ὅμως ὅτι παρὰ τὰς προσπάθειας πολλῶν οἰκο-
· μολόγων νὰ τελειοποιήσουν τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ νὰ στηρίξουν ἐπὶ ταύτης τὴν πολιτικὴν τῶν ἐλευθέρων ἀνταλ-
· γῶν καὶ τὴν καταδίκην τοῦ τελωνειακοῦ προστατευτισμοῦ, ἡ θεω-
· ρία αὕτη στηρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπὶ βάσεων μὴ θετικῶν καὶ
· μφισθησιμῶν (¹).

1. Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Δαμαλᾶ θὰ δημοσιευθῇ εἰς
· τὸ ἐπόμενον τεύχος.